

УДК 323.28:355.02(4-672EU)(497.11) Политика националне безбедности
Прегледни рад година VI
број 1/2015.
стр. 101-118.

Иван Ж. Јоксић

*Правни факултет за привреду и правосуђе, Универзитет
Привредна академија, Нови Сад*

Владимир Божовић

Министарство унутрашњих послова Републике Србије, Београд

ТЕРОРИЗАМ КАО ПРЕТЊА ЕВРОПСКОЈ БЕЗБЕДНОСТИ СА ПОСЕБНИМ ОСВРТОМ НА СРБИЈУ

Сажетак

Рад представља синтезу заједничких напора оба аутора да подручје тероризма прикажу на глобалном или светском и Европском и регионалном нивоу. Разлози који су опредељујуће утицали на избор овог темата тичу се чињенице да је тероризам готово у средишту свих светских збивања као пошаст која негативно утиче на опште стање безбедности у свету као и општи напредак и развој друштва и државе у целини. С друге стране, подручје Европе може данас да представља и епицентар тероризма који прети да наруши крхко успостављен мир на подручју Босне и Херцеговине, у делу Републике Србије на Косову и Метохији као и у Бившој Југословенској Републици Македонији. Реч је пре свега о исламском тероризму као облику испољавања верског фанатизма који се прелива са других жарихита у свету. Томе у прилог говоре последњи подаци о изведеним терористичким актима у Зворнику (БиХ) и Тетову и Куманову (Македонија). У оба случаја употребљени су насилни акти, као средство за лишавање живота и слободе припадника полиције, у циљу стварање осећаја несигурности код грађана у овим државама, као и узимајући шири геостратешки положај и у самом региону Југоистока Европе. У складу са наведеним, у раду је коришћена научна и стручна литература како би се указало на општи појам тероризма, класификацију терористичких организација и њихово деловање на подручју Европе са посебним освр-

том на Србију. Поред тога, графички и табеларно су предочени статистички подаци који се односе на терористичке нападе на Косову и Метохију. У погледу методолошког оквира, коришћени су методи анализе, синтезе, историјски, систематски, логички, метод анализе садржаја, статистички и др.

Кључне речи: *тероризам, терористичке организације, оружани напади, жртве, полиција, верски фанатизам, екстремизам*

ПОЈАМ И ЗНАЧЕЊЕ ТЕРОРИЗМА

Тероризам као негативна и друштвено-штетна појава већ дужи време заокупља пажњу научне и стручне јавности. У правној и политичкој теорији оптира већи број дефиниција тероризма које су условљене различитим приступима појединих аутора у његовом појмовном одређењу. Имајући у виду велики број дефиниција тероризма можемо уочити давање различитих значења основним одредницама које чине његов садржај. У корену речи тероризам лежи реч „терор“ (лат. ужас, велики страх, бруталност) који можемо дефинисати као укупне активности које у себи садрже насилно поступање и употребу недозвољених средстава за остваривање (не) оправданих циљева. У историјском смислу посматрано, тероризам се премијерно помиње у делу Едмунда Берка „Рефлексије о Француској револуцији“ из 1789. године. У наведеном делу се користи термин „режим терора“ који, уз неопходна уопштавања, садржајно одговара савременом појму тероризма.¹⁾

Појам тероризам се у литератури користи у ширем и ужем смислу речи. У ширем смислу, „тероризам обухвата широку лепезу криминалних активности, као што су: криминални тероризам, у чијој основи се налази имовински интерес; психички тероризам, кога карактеришу религијски и магијски циљеви; ратни тероризам, који представља употребу средстава за изазивање терора у ратне сврхе као и политички тероризам, који је усмерен ка остварењу одређених политичких циљева. У ужем смислу, који је у литератури најчешће присутан, овај појам се користи за политички тероризам“.²⁾

1) Супротног мишљења је професор Симеуновић који корен речи тероризам проналази у делима римских историчара и правника попут: Тацита, Ливија, Овидија, Цицерона и др. Драган Симеуновић, *Тероризам-општи део*, Едиција Стимен, Београд, 2009, стр. 86.

2) Живојин Алексић, Зоран Миловановић, *Лексикон криминалистике*, Глосаријум, Београд, 1995, стр. 302.

Ако тероризам сведемо на подручје политичког насиља онда се под њим „подразумева акција насиља која се примењује из политичких разлога ради застрашивања и беспопштедног сламања отпора онога према коме се врши, односно метод политичке борбе у коме се систематским и организованим насиљем, у циљу изазивања страха код ширег круга људи ствара неповерење у друштвени поредак, са циљем наметања политичке власти терориста, вршењем терористичких акција“.³⁾

Полазећи од уплива медијских садржаја у сврхе организовања али и сузбијања тероризма под њим можемо означити партикуларни тип насиља који није синоним за политички мотивисано насиље.⁴⁾ Према Курмону и Рибникару тероризам има за циљ да код становништва и власти против које је уперен произведе страх а да не изазове масовна разарања.⁵⁾

Посматрано у безбедносној равни, тероризам представља глобалну безбедносну претњу у свету, јер представља један од најопаснијих начина нарушавања безбедности држава и читаве међународне заједнице у целини и као такав представља реалну безбедносну претњу појединим државама и глобалну претњу безбедности међународне заједнице.⁶⁾

У литератури новијег датума постоји велики број дефиниција тероризма којима се настоје осветлити различити аспекти његовог деловања. Тако, професор Ракић сматра да је тероризам „постао једна од најозбиљнијих претњи за свет и човечанство, који својим активностима не угрожава само безбедност, већ и социјални и економски развој што утиче на стабилност и просперитет сваке земље“.⁷⁾ У ред ширих дефиниција тероризма свакако спада она коју наводи професор Симеуновић. Овај аутор наводи да „као вид индивидуалног, нелегитимног, нелегалног и неинституционалног насиља тероризам је увек окренут против одређених институција неког друштва, односно *in concretum* против неке државе“.⁸⁾

3) Дарко Маринковић, *Сузбијање организованог криминала-специјалне истражне методе*, Прометеј, Нови Сад, 2010, стр. 46.

4) Види: Ивана Алкалај, „Медији и тероризам“, *Војно дело*, Министарство одбране, Београд, бр. 4/11, стр. 349.

5) Бартеми Курмон, Дарко Рибникар, *Асиметрични ратови*, НИЦ Војска, Београд, 2003, стр. 123.

6) Милан Мијалковски, *Тероризам*, Факултет цивилне одбране, Београд, 2004, стр. 6.

7) Миле Ракић, *Безбедносна превентива*, Институт за политичке студије, Београд - Земун, 2006, стр. 73.

8) Драган Симеуновић, *op. cit.*, стр. 78.

Разматрајући већи број дефиниција тероризма можемо издвојити неколико кључних елемената, а то су:

- Тероризам је смишљена, политички мотивисана употреба насиља или претња насиљем да би се заплашила влада или већина јавности или да би се извршио притисак на њих;
- Тероризам представља стратегију насиља која је осмишљена да оствари резултате постепеним изазивањем страха или несигурности;
- То је незаконита употреба претње или силе путем дугорочне кампање или спорадичних инцидената;
- То је срачуната употреба насиља против цивила, односно неборбених циљева;
- Моћ се у основи налази на врху насиља – она је освајање, манипулација и користи се како би се изазвале одређене промене;
- Революционарни тероризам има за циљ да изазове комплетну политичку промену унутар државе;
- Полуреволюционарне стратегије имају циљ да остваре политичку промену без колапса политичког система;
- Што се тиче циљева, средстава, мета и начина спровођења акција то је тајна активност која је пажљиво планирана;
- Циљеви се у основи могу разумети као политички, социјални, идеолошки или религиозни, јер би без ових циљева терористи били сматрани делинквентима и криминалцима;
- Тероризам се обично спроводи од стране мањинских група, а у неким случајевима и од стране усамљених појединаца;
- Постизање максимума публицитета је увек важан циљ за терористе;
- Области у којима се спроводе акције, од специфичних земаља и локација до различитих сегмената друштва, постају брзо транснационалне где ширење области деловања терористичке организације често прелази државне границе.⁹⁾

9) Према: David Whittaker, *Terrorists and Terrorism in contemporary world*, Taylor and Francis e-Library, New York, 2004, p. 1-2.

КЛАСИФИКАЦИЈА ТЕРОРИСТИЧКИХ ОРГАНИЗАЦИЈА

Тероризам, као облик крајње деструктивне и друштвено-штетне појаве, има поред националних, европске и светске димензије. Он се испољава кроз делатност терористичких организација које могу бити локалног, регионалног и међународног карактера. Општа карактеристика деловања свих терористичких организација односи се на начине њиховог деловања и последице које услед тога настају. Свака од познатих терористичких организација наступа са својих идеолошких, националистичких, верских и политичких позиција. Стога, у зависности од врсте терористичког деловања и циљева који се њиме желе постићи, све терористичке организације можемо поделити у четири врсте:¹⁰⁾

- Оне које теже да остваре верске циљеве;
- Оне које теже да остваре идеолошке циљеве;
- Оне које теже да остваре сепаратистичке циљеве;
- Оне које теже да остваре више од једног циља.

Класификацију терористичких организација је могуће извршити и на основу других критеријума. Тако, према територијалном критеријуму, све терористичке организације можемо поделити на: међународне и регионалне. Затим, према времену њиховог настанка и деловања, све терористичке организације можемо поделити на: оне које су настале у ранијем временском периоду (60-тих и 70-тих година 20. века) и оне које су знатно новијег датума јер настају крајем 20. века и почетком 21. века.¹¹⁾

С обзиром да је тежиште нашег излагања фокусирано на европско подручје у наредном излагању ћемо указати на основне карактеристике терористичких организација које делују у Европи. Овим организацијама припадају: Фракција Црвене армије, Црвене бригаде, Ирска Републиканска армија, Баскијска сепаратистичка и терористичка организација, Ослободилачка војска Косова и др.

а) Фракција Црвене армије (нем. *RAF*) у јавности је познатија под именом Бадер-Мајнхоф група. Она је припадала терористичким организацијама левичарског идеолошког усмерења. Деловала је у временском периоду од 1970. године, па све до 1993. године

10) Иван Јоксић, Маријана Дукић Мијатовић, „Осврт на терористичке организације и модели њиховог финансирања“, у зборнику: *Тероризам као глобална претња* (приредио Жељко Бјелајац, Мина Зиројевић Фатић), Правни факултет за привреду и правосудје и Центар за безбедносне студије, Нови Сад, 2012, стр. 261-262.

11) *Ibidem*.

када је званично престала да постоји.¹²⁾ Оснивачима терористичке организације Бадер-Мајнхоф сматрају се Андреас Бадер и Гудрун Енслин а касније им се придружила новинарка Улрике Мајнхоф. Облици деловања ове организације сводили су се на: организовање пљачки банака, робних кућа, пошти, под геслом да се на тај начин врши неопходна експропријација капитала. После хапшења вођа ове организације наставиле су са деловањем одређене групе које су имале за циљ да уцењивањем власти ослободе своје ухапшене припаднике. РАФ је званично престала да постоји 1998. године на основу званичног саопштења у медијима.¹³⁾

б) Црвене Бригаде (итал. *Brigate Rosse*) припадају терористичким организацијама левичарског типа. Организација је основана 1970. године са циљем стварања новог „праведнијег“ комунистичког друштва кроз оружану борбу. У погледу начина деловања ова организација је користила већ позната средства застрашивања грађана кроз вршење политичких убистава, отмица, уцена, пљачки и др. У том смислу можемо скренути пажњу на јавности добро познати случај убиства италијанског премијера Алда Мора извршеног 1978. године и отмицу америчког генерала Џејмса Дозијера извршеног три године касније. Међутим, италијанске власти су успеле да сузбију деловање ове организације тако да се може рећи да је фокус њеног деловања онемогућен. Ипак, спорадично се појављују покушаји одређених групација које својим акцијама настоје одржати континуитет деловања ове организације. То је случај са убиством Масима Дантона, аутора владине реформе закона о раду, изнад чијег тела је на зиду стајао графит са исписаним именом ове организације.

в) Ирска Републиканска Армија (енгл. *Irish Republican Army – IRA*) је основана 1919. године, као паравојна формација Ираца католичке вероисповести. Први напади припадника ове организације забележени су 1955. године и трајали су све до 1962. године. Међутим, већ 1969. године радикално крило ИРА је покренуло серију терористичких напада у Ирској усмерених против представника британских власти. Ова борба је трајала више деценија и проузро-

12) Ближе о самом настанку, начину деловања и припадницима ове организације видети на веб сајтовима: www.trutv.com/library/crime/terrorists_species/terrorists/meinhof/1.html, www.baader-meinhof.com (доступни 02.05.2014.)

13) РАФ је био познат по извођењу већег броја атентата на високе државне званичнике. Најпознатији атентати су извршени над савезним тужиоцем Зигфридом Бубаком (Siegfried Buback), високим функционером Дрезденер банке Јиргеном Понтом (Jürgen Ponto) и председником Удружења послодаваца Хансом Мартином Шлајером (Hanns-Martin Schleyer). Марија Ђорић, *Идеолошки мотивисан екстремизам као генератор политичког насиља*, Факултет политичких наука, Београд, 2013, стр. 304.

ковала је низ великих терористичких напада у којима је страдало пуно људи. ИРА је имала и своје политичко крило које је у јавности представљао Шин Фејн. Након вишедеценијске борбе са британским властима ИРА је 2005. године јавно објавила крај тероризму.

г) Баскијска сепаратистичка и терористичка организација ЕТА основна је далеке 1959. године. Ова организација је покренула серију терористичких акција и напада постављањем експлозива, вршењем отмица, убистава и др. У средишту деловања ЕТА било је остваривање циљева марксистичко-лењинистичких идеолошких уверења. По званичној статистици ЕТА се сматра одговорном за смрт преко 800 људи. Током 2004-2005. године извршено је хапшење вођа ове организације као што је *Mikel Albizu Iriarte* и *Harriet Aquire*.¹⁴⁾ Наредне године маскирани представници ЕТА су јавно објавили прекид ватре.¹⁵⁾

д) Ослободилачка војска Косова – ОВК (алб. *Ushtria Clirimtare e Kosoves*) је основана 1994. године у циљу вођења оружане борбе за независност јужне српске покрајине - Косова и Метохије. Она је представљала паравојну оружану формацију која је, на територији Косова и Метохије, водила борбу са полицијским и војним снагама Србије. Оснивач и вођа ове организације био је Адем Јашари који је непосредно руководио њеним акцијама све до своје смрти 1998. године. Након тога на челу ове организације био је Хашим Тачи. Финансирање ОВК се претежно заснивало на трговини наркотицима и другим облицима криминалног деловања у земљи и иностранству. „Потврђујући да су албански криминалци имали кључну улогу у организованом криминалу и у многим земљама Европе, нарочито у вези са трговином наркотицима, представници Савета Европе су, у свом извештају из 2000. године, констатовали да је организовани криминал на КиМ повезан са бившим припад-

14) “Припаднике ЕТА-е нису уплашила прогањања и хапшења. Напротив, 1973. су извршили најзначајнији атентат – убили су Карера Бланка, председника владе и Франковог наследника. Од тада па до Франкове смрти, Баскија је била под сталним жестоком стиском режима. У априлу 1975. године у Баскији се уводи опсадно стање, а чак четвртина регуларних шпанских полицијских снага је окупирала баскијске провинције. Припадници ЕТА-е и националистичких партија, социјалисти и комунисти, хапшени су и убијани на најсуровије начине“. Берислав Благојевић, „Баскија на развоју тероризма и етнорегионализма“, *Глобус: часопис за педагошко-методска питања и унапређење наставе географије*, Српско географско друштво, Београд, бр. 31/06, стр. 152.

15) Иако је ЕТА била изразито националистичка терористичка организација, она је имала повремене излете и у идеолошке воде, приближавајући се марксистичким идејама. Поред тога, она је своје активности интернационализовала спроводећи обуку у палестинским војним камповима. Драган Симеуновић, „Етно-сепаратистички тероризам у западној Европи – ИРА и ЕТА“, у зборнику: *Тероризам као глобална претња* (приредио Желько Бјелајац, Мина Зиројевић Фатић), Правни факултет за привреду и правосуђе и Центар за безбедносне студије, Нови Сад, 2012, стр. 101.

ницима ОВК и криминалцима из северне Албаније. Према налазима европских званичника, поред описаних криминалних активности, на КиМ су заступљени и трговина људима, изнуде, притисци на представнике полицијских и правосудних органа, као и насиље на националној основи, при чему је етничко чишћење схваћено као уносан бизнис. Од 28 убистава, почињених у јануару 2000. године, 25% је у вези са организованим криминалом, а веома забрињава чињеница да је међу извршиоцима криминалних радњи, укључујући и преступе на етничкој основи, све већи број малолетних лица¹⁶⁾.

ЕВРОПСКИ КОРАЦИ У БОРБИ ПРОТИВ ТЕРОРИЗМА

Актуелно стање

Напади од 11. септембра 2001. године, везани за рушење зграде Светског трговинског центра и других важних објеката у САД, представљају прекретницу у креирању будуће концепције светске безбедности. Њима је питање тероризма успето на пиједестал највећих изазова по светску и регионалну безбедност већег броја држава. Услед негативних ефеката које су произвели ови терористички акти покренуте су војне операције у циљу сузбијања ових делатности у државама које су поседовале кампове за обуку и финансијску подршку терористичким организацијама. Као карика у ланцу ових активности, на подручју Европе су откривени бројни центри у којима се вршила индоктринација младих људи за учешће у терористичким актима широм света. Они се претежно заснивају на верској и идеолошкој индоктринацији у којима се сматрају „оправданим“ сви акти насиља усмерени према онима који се сматрају непријатељима.

Општи тренд повећања терористичких аката и системи функционисања терористичких организација постају део европске свакодневнице. Европа је у временском периоду након 2001. године доживела неколико терористичких напада, од којих посебно треба истаћи оне у Мадриду и Лондону. Полазећи од начина извођења терористичких аката и последица које су они изазвали неопходно је указати на могуће узроке оваквог стања. На првом месту је нагло повећање броја становника у европским земљама од стране лица која долазе из државе које су према европским државама налазиле

16) *Бела књига Владе Србије о тероризму на Косову и Метохији*, Београд, 2003, стр. 23-24.

у колонијалној зависности. Затим, трансфер новца који се врши преко европских земаља у форми донација и помоћи сиромашнима које су често сумњивог порекла. Међутим, немали број аутора сматра учешће европских држава у војним интервенцијама као један од пресудних разлога за ескалацију тероризма на њиховом тлу.¹⁷⁾

Коначно, да тероризам представља претњу европској безбедности илустративно нам говоре подаци страних обавештајних агенција у којима се уочава општи тренд пораста терористичких аката. Томе у прилог можемо навести, не тако давни, Извештај Еуропола по коме је у 2012. години, у државама чланицама ЕУ, почињено 219 терористичких напада, већина у Француској (125) и Шпанији (54). У питању је повећање од 26%, у односу 2011. годину, када су почињена 174 терористичка напада. Надаље се у Извештају наводи да је терористичка претња у Европи и даље велика и разнолика. Наставља се развијати од структурираних група и мрежа до мањих група базираних у ЕУ и самосталних терориста, а интернет остаје кључни елемент који олакшава терористичке активности.¹⁸⁾

Европски правни оквири за борбу против тероризма

Правне оквири за сузбијање тероризма на подручју Европе чини већи број универзалних и европских правних инструмената. У мноштву усвојених правних инструмената можемо издвојити оне који остварују најјаче ефекте на подручју сузбијања тероризма. То су:

- Женевска конвенција о заштити грађанских лица за време рата (IV Женевска конвенција) из 1949. године;¹⁹⁾

17) У том контексту, Европска унија је суочена са потребом да понуди одговоре на питање какви ће бити њени односи са САД, па с тим у вези и њена улога у НАТО-у након што је рат у Ираку завршен. Овај рат је показао да постоје супротни ставови 15 чланица ЕУ у њиховом виђењу функционисања Заједничке спољне и безбедносне политике, као и да су новопримљене чланице предност пружиле лојалности Америци а не ставовима својих европских партнера, што намеће питање постојања реалне могућности и воље да ЕУ постане равноправан партнер на међународној сцени или ће и даље САД задржати позицију једине светске силе. Софија Сиришки, „Европска Унија и НАТО – Реформа трансатлантског савеза“, *Међународни проблеми*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, бр. 2/03, стр. 186-187.

18) Цит. према Извештају Еуропола насловљеном: „Терористичка ситуација и трендови у Европи 2013“. Види: Еуропол: Тероризам јача у Европи, преузето са веб сајта: <http://balkans.aljazeera.net/vijesti/europol-terorizam-jaca-u-evropi> (доступно: 02.05.2014.).

19) Према одредби члана 33. Конвенције (Лична одговорност - Забрана колективних казни, пљачке и репресалија) прописује се: „Ниједно заштићено лице не може бити кажњено за дело које није лично извршило. Колективне казне су забрањене, као и све мере застрашивања или тероризма...“.

- Конвенција о спречавању и кажњавању терористичких аката из 1971. године;
- Међународна конвенција о сузбијању финансирања тероризма из 1999. године;²⁰⁾
- Европска конвенција о сузбијању тероризма из 1977. године;
- Ревидирана Европска конвенција о сузбијању тероризма (Допунски протокол [ЕТС бр. 190] Европској конвенцији о сузбијању тероризма из 1977. [ЕТС бр. 90]);²¹⁾
- Конвенција Савета Европе о спречавању тероризма (ЦЕТС бр. 196);²²⁾
- Конвенција Савета Европе о прању новца, тражењу, пленидби и конфискацији добити од криминалних активности и финансирању тероризма (ЦЕТС бр. 198);
- Резолуција 1400 (2004) о изазову тероризма у државама чланицама Савета Европе;

20) Према одредби члана 4. Конвенције предвиђено је да ће свака држава потписница усвојити мере које могу бити неопходне:

(а) да се установе као кривична дела по њеном унутрашњем праву дела утврђена у члану 2;

(б) да за та кривична дела предвиди одговарајуће казне узимајући у обзир тежу природу кривичних дела. Види: Закон о потврђивању Међународне конвенције о сузбијању финансирања тероризма („Службени лист СРЈ – Међународни уговори“, бр. 7/02).

- 21) Њиме се уводи одређени број значајних промена у Конвенцији: знатно проширење списка деликата који се никад не смеју сматрати политичким или политички мотивисаним, при чему тај списак сада укључује све деликте обухваћене антитерористичким конвенцијама Уједињених нација; увођење поједностављеног поступка за усвајање измена и допуна, чиме се омогућује да се списку додају нови деликти; отварање Конвенције државама посматрачима и, зависно од одлуке Комитета министара, другим државама нечланицама; могућност одбијања екстрадиције починилаца криминалних дела земљама где постоји опасност да се над њима изврши смртна казна, да буду изложени тортури или да буду осуђени на казну доживотног затвора без могућности условног пуштања на слободу; знатно смањење могућности одбијања екстрадиције на основу резервација у односу на Конвенцију, при чему ће такво одбијање подлегати посебној процедури накнадног проверавања, која ће се примењивати и на накнадно проверавање испуњавања било које обавезе по основу Конвенције у складу са изменама и допунама. Види: *Борба против тероризма*, Активности Савета Европе у правној области, Стразбур, септембар 2007. године.
- 22) Конвенција Савета Европе о спречавању тероризма, која је поднета на потписивање 16. маја 2005. године, има за циљ да покрије одређене празнине у међународном праву и активностима усмереним против тероризма које су установили независни међународни експерти и КОДЕКСТЕР. Сврха Конвенције је да: спречава тероризам мерама које се предузимају на националном нивоу и путем међународне сарадње; као кривична дела утврди активности које могу да доведу до извршења терористичких аката, укључујући јавне провокације, регрутовање и обуку; појача сарадњу на превенцији, како на домаћем нивоу, у контексту националних превентивних мера, тако и на међународном нивоу, надопуњујући и, тамо где је то неопходно, модификујући постојеће споразуме везане за екстрадицију и узајамну помоћ; обезбеди пружање заштите и обештећења жртвама терористичких аката. *Ibidem*.

- Препорука 1677 (2004) о изазову тероризма у државама чланицама Савета Европе;
- Препорука 1704 (2005) о медијима и тероризму;
- Препорука 134 (2003) и Резолуција 159 (2003) о хватању у коштац са тероризмом – улога и одговорности локалних власти Европска комисија против расизма и нетолеранције;
- Општеполитичка препорука бр. 8 Европске комисије против расизма и нетолеранције (ЕЦРИ) о борби против расизма у склопу борбе против тероризма (2004);
- Општеполитичка препорука бр. 11 Европске комисије против расизма и нетолеранције (ЕЦРИ) о сузбијању расизма и расне дискриминације у полицији (2007).

Поред наведених, на подручју Европе се примењује велики броја правних инструмената којима се уређују различити облици борбе против тероризма. Њихов број и присутне различитости у садржају указују нам на сву сложеност савременог тероризма и потребу његовог ефикаснијег сузбијања. У том смислу, феноменолошке црте савременог тероризма упућују на мултидимензионалност појаве и потребу мултидисциплинарног приступа у његовом супротстављању. Као и у случају осталих криминалних појава, тако ни тероризам није могуће сузбијати коришћењем само репресивних механизма. Пренаглашавање овог аспекта супротстављања међународном тероризму може довести до нежељених ефеката који се састоје у интензивирању осветничких акција од стране терористичких организација. Отуда је ефикасније предност давати превентивним механизмима којима би се отклањали узроци и услови који погодују настанку и даљој ескалацији тероризма.²³⁾

Један од докумената који има посебан значај на подручју сузбијања тероризма у Европи представља Европска стратегија безбедности која је усвојена 2003. године под геслом „Безбедна Европа у бољем свету“. Да би ефикасније заштитила своју безбедност и промовисала своје вредности, Европска унија има три стратешка циља:²⁴⁾

23) Давор Деренчиновић, „Нови антитероризам на размеђу деполитизације и дејуридизације“, *Зборник Правног факултета у Загребу*, Загреб, бр. 3-4/02, стр. 4.

24) Документ који је предложио Хавијер Солана, а усвојили шефови држава и влада, на Европском савету, у Бриселу, 12. децембра, 2003. године. *A secure Europe in a better world; European Security Strategy (превео Срђан Глигоријевић)*, AISAC Fond, International and Security Affairs Centre, Центар за међународне и безбедносне послове, Београд, 2006, стр. 10-16.

а) Бављење претњама. ЕУ је била активна у суочавању са кључним претњама:

- Након 11. септембра, одговорила је мерама које су укључиле усвајање европског налога за хапшење, поступке за спречавање финансирања тероризма, споразум о међусобној правној помоћи са САД. ЕУ наставља да развија сарадњу у овој области, и да побољшава своју заштиту.
- Већ много година уназад, ЕУ води политику против пролиферације. Унија је управо усагласила даљи програм деловања, који предвиђа кораке ка јачању Међународне агенције за атомску енергију, мере поштравања контроле извоза и поступања са илегалним пошиљкама и недозвољеним набавкама. ЕУ је усмерена ка достизању нивоа општег придржавања режима заснованих на мултилатералним уговорима, као и ка јачању уговора и њихових одредаба за верификацију.
- ЕУ и њене државе чланице укључиле су се да би потпомогле решавање регионалних сукоба и опоравак неуспелих држава на Балкану, у Авганистану и Демократској републици Конго. Поновно успостављање добре владавине на Балкану, развој демократије и подршка локалним властима у супротстављању организованом криминалу, један је од најделотворнијих начина борбе против организованог криминала у ЕУ.

б) Изградња безбедности у нашем суседству. Проширење не би требало да створи нове линије поделе у Европи. Решење Арапско-Израелског сукоба стратешки је приоритет за Европу.

в) Међународни поредак заснован на делотворном мултилатерализму. Наша безбедност и напредак све више зависе од постојања једног делотворног мултилатералног система. Опређени смо за поштовање и развој међународног права. Темељни оквир за међународне односе је Повеља Уједињених нација.

Борба против тероризма на подручју Европске уније пројектована је кроз сарадњу са стратешким партнерима од којих се посебно издваја сарадња са НАТО војним савезом и Уједињеним нацијама. Модалитети ове сарадње одвијаће се спровођењем јединствене спољне политике и делотворним управљањем кризама. Отуда се наводи потреба за новим конципирањем безбедносних активности Европске уније који ће се заснивати на активнијем, кохерентнијем и способнијем деловању.

ИЗАЗОВИ И ПРЕТЊЕ ОД ТЕРОРИЗМА НА ПОДРУЧЈУ СРБИЈЕ

Тврдњу да се Србија и друге Балканске државе последње деценије налазе на размеђи криминалних путева, од којих посебно место припада тероризму, можемо сматрати основаном. Овакво стање је очекивано у друштвима која су настала на рушевинама комунизма као и недовршеног процеса стварања јаких демократских институција државе док, још увек, у целости нису успостављени ни принципи на којима почива модерно европско друштво са владавином права и заштитом људских и грађанских права и слобода. Јасна стратешка опредељеност балканских држава у правцу интеграције у Европску унију није спречила развој етно-национализма и деловање радикалних групација.²⁵⁾ Општој радикализацији једног (мањег) дела становништва у Србији допринело је деловање припадника појединих верских организација из иностранства. Они сматрају признате верске организације и њихове вође недовољно активним и доследним у спровођењу верских догми. Томе доприноси изразито негативан став према тековинама на којима почива модерно демократско и европско друштво сматрајући га анархичним и удаљеним од човека као „Божјег бића“. У низу узрока који утичу на повећано деловање радикалних организација (чешће десничарског) типа спадају нерешена национална питања која се идентификују са верском припадношћу појединих народа као посебних колективитета.

Када је реч о територијалној распрострањености тероризма у Србији онда се он, углавном, везује за рубне делове државне територије. Томе доприноси олакшано пребацивање људи и лаког наоружања преко државне границе али и могућност да, уколико дође до озбиљнијих акција полиције, терористи напусте територију Србије. С обзиром да се у саставу терористичких организација налазе екстремисти који су претходно ратовали у оружаним формацијама за време раније вођених ратова у Хрватској, Босни и Херцеговини, БЈРМ и Косову и Метохији онда је опасност од њиховог деловања утолико већа.

Деловање терористичких организација на подручју Косова и Метохије и јужне Србије представља озбиљан безбедносни ризик и претњу коме је првенствено изложено српско и неалбанско ста-

25) Драган Ђукановић, „Западни Балкан: од сукоба до евроинтеграција“, *Годишњак Факултета политичких наука*, Факултет политичких наука, Београд, бр. 3/09, стр. 497 и даље.

новништво које живи на тим подручјима. О томе нам сведоче статистички подаци о броју терористичких напада на становништво које живи на територији Косова и Метохије. Поред тога, догодио се велики број напада на повратнике који су после егзодуса 1999. године напустили територију Косова и Метохије. У табеларним прегледима који следе приказаћемо тачан број и врсте напада који су изведени у временском периоду 1999-2013. године на територији Косова и Метохије.²⁶⁾

Табела 1.
Напади на повратнике на КиМ
(Србе и остале неалбанце)
у временском периоду
од: 10.06.1999. до 30.09.2013. године

Укупан број извршених напада	на Србе	на неал- банце	Укупно:
Употребом ватреног оружја	12	0	12
Подметањем МЕС и др. експл. направа	2	0	2
Употребом ручних бомби, мол. кокт.	2	0	2
Каменовањем кућа, возила, лица	8	0	8
Подметањем (изазивањем) пожара	7	0	7
Пљачком и уништавањем имовине	47	0	47
Употребом „хладног“ оружја	1	0	1
Физичким нападима	6	0	6
Оружаном провокацијом	3	0	3
Остало (претње, провокације...)	5	0	5
Укупно:	93	0	93

26) Подаци који ће бити коришћени представљају податке из службене евиденције МУП-а Републике Србије. Они су били презентовани на међународним конференцијама о борби против тероризма на којима је аутор узео учешће.

Табела 2.
Последице напада на повратнике на КиМ
(Србе и остале неалбанце) у временском периоду
од: 10.06.1999. до 30.09.2013. године

Последице напада	на Србе	на неал- банце	Укупно:
Лишено живота	2	0	2
Повређено лица	18	0	18
Запаљено кућа и пом. објеката	9	0	9
Оштећено кућа и пом. објеката	18	0	18
Опљачкано кућа	76	0	76
Оштећено возила	2	0	2
Отуђено возила	6	0	6
Отуђено грла стоке	6	0	6
Извршено шумских крађа	1	0	1

Табела 3.
Терористички напади на Србе и остало
неалбанско становништво на КиМ у временском
периоду од: 10.06.1999. до 30.09.2013. године

Укупан број извршених напада	на Србе	на неалб.	Укупно:
Употребом ватреног оружја	11	2	13
Подметањем МЕС и др. експл. направа	4	3	7
Употребом ручних бацача	1	0	1
Употребом ручних бомби, мол. кокт.	9	0	9
Подметањем (изазивањем) пожара	3	0	3
Употребом „хладног“ оружја	1	0	1
Физичким нападима	1	0	1
Укупно:	30	5	35

Табела 4.
Последице терористичких напада на Србе и остало
неалбанско становништво на КиМ у временском
периоду од: 10.06.1999. до 30.09.2013. године

Последице напада	на Србе	на неал- банце	Укупно:
Лишено живота	2	0	2
Повређено лица	28	1	29
Запаљено кућа и пом. објеката	3	0	3
Оштећено кућа и пом. објеката	11	3	14
Оштећено возила	3	1	4

Приказани статистички подаци садрже укупан број изведених међуетничких и терористичких напада на Србе и неалбанце на подручју Косова и Метохије. Посматрани временски период се сматра високоризичним јер обухвата завршетак ратних дејстава и период успостављања мира. У погледу начина вршења напада и њиховог броја можемо уочити континуирану нестабилност праћену сталним безбедносним претњама и ризицима на читавој територији Косова и Метохије. Притом су коришћена средства која поседују разорну ватрену моћ (ватрено оружје, експлозив, ручне бомбе, молотовљеви коктели и др.). Извођење терористичких акција и других напада циљано је усмерено на људе и њихову имовину. На тај начин се желео произвести ефекат застрашивања након чега би уследио домино ефекат у смислу немира ширих размера као и првенственог исељавања српског и неалбанског становништва.

ЛИТЕРАТУРА

- Алексић Живојин, Зоран Миловановић: *Лексикон криминалистике*, Глосаријум, Београд, 1995.
- Алкалај Ивана, „Медији и тероризам“, *Војно дело*, Министарство одбране, Београд, бр. 4/11.
- A secure Europe in a better world; European Security Strategy (превео Срђан Глигоријевић)*, AISAC Fond, International and Security Affairs Centre, Центар за међународне и безбедносне послове, Београд, 2006.
- Благојевић Берислав, „Баскија на развоју тероризма и етнорегионализма“, *Глобус: часопис за педагошко-методска питања и унапређење наставе географије*, Српско географско друштво, Београд, бр. 31/06.
- Борба против тероризма*, Активности Савета Европе у правној области, Стразбур, септембар 2007. године.

- Бела књига Владе Србије о тероризму на Косову и Метохији*, Београд, 2003.
- Деренчиновић Давор, „Нови антитероризам на размеђу деполитизације и дејуридизације“, *Зборник Правног факултета у Загребу*, Загреб, бр. 3-4/02.
- Ђорић Марија: *Идеолошки мотивисан екстремизам као генератор политичког насиља*, Факултет политичких наука, Београд, 2013.
- Ђукановић Драган, „Западни Балкан: од сукоба до евроинтеграција“, *Годишњак Факултета политичких наука*, Факултет политичких наука, Београд, бр. 3/09.
- Јоксић Иван, Дукић Мијатовић Маријана, „Осврт на терористичке организације и модалитети њиховог финансирања“, у зборнику: *Тероризам као глобална претња* (приредили Жељко Бјелајац, Мина Зиројевић Фатић), Правни факултет за привреду и правосуђе и Центар за безбедносне студије, Нови Сад, 2012.
- Курмон Бартелеми, Рибникар Дарко: *Асиметрични ратови*, НИЦ Војска, Београд, 2003.
- Маринковић Дарко: *Сузбијање организованог криминала-специјалне истражне методе*, Прометеј, Нови Сад, 2010.
- Мијалковски Милан: *Тероризам*, Факултет цивилне одбране, Београд, 2004.
- Ракић Миле: *Безбедносна превентива*, Институт за политичке студије, Београд - Земун, 2006.
- Сиришки Софија, „Европска Унија и НАТО – Реформа трансатлантског савеза“, *Међународни проблеми*, Институт за међународну политику и привреду, Београд, бр. 2/03.
- Симеуновић Драган: *Тероризам-општи део*, Едиција Crimen, Београд, 2009.
- Симеуновић Драган, „Етно-сепаратистички тероризам у западној Европи – ИРА и ЕТА“, у зборнику: *Тероризам као глобална претња* (приредили Жељко Бјелајац, Мина Зиројевић Фатић), Правни факултет за привреду и правосуђе и Центар за безбедносне студије, Нови Сад, 2012.
- Whittaker David: *Terrorists and Terrorism in contemporary world*, Taylor and Francis e-Library, New York, 2004.

Ivan Z. Joksic, Vladimir Bozovic

TERRORISM AS A THREAT TO EUROPEAN SECURITY WITH A SPECIAL REFERENCE TO SERBIA

Resume

This paper is a synthesis of joint efforts of both authors to show the area of terrorism on a global or world level as well as European and regional. The reasons that were the decisive influence on this choice of the theme are related to the fact that terrorism is almost in the center of all world events as a plague that adversely affects the general security situation in the world as well as the overall progress and development of society and the state in a whole. On the other hand, the area of Euro-

pe can represent today the very epicenter of terrorism that threatens to undermine the fragile peace established in the territory of Bosnia and Herzegovina, in the part of the Republic of Serbia at Kosovo and Metohia, as well as in the former Yugoslav Republic of Macedonia. The question is primarily about Islamic terrorism as manifestation of religious fanaticism that is overflowing from other hot spots in the world. This is supported by recent data on the terrorist acts in Zvornik (BiH) and Tetovo and Kumanovo (Macedonia). In both cases the violent acts were used as a means of killing and deprivation of freedom of the members of the police, in order to create a feeling of insecurity among the citizens in these countries, as well as getting a broader geo-strategic position in the very region of Southeastern Europe. Accordingly, this paper used scientific and technical literature in order to show the general concept of terrorism, the classification of terrorist organizations and their operations in the European region with a special emphasis on Serbia. In addition, tables and graphs were used to present statistical data related to the terrorist attacks in Kosovo and Metohia. In view of the methodological framework, it was used the analytical method, synthesis, historical, systematic, statistical and logical methods, method of content analysis and other.

Keywords: *terrorism, terrorist organizations, armed assault, victims, police, religious fanaticism and extremism*

* Овај рад је примљен 09. маја 2015. године, а прихваћен за штампу на састанку редакције 15. маја 2015. године.